

له پیناوی بهرزکردنی ئاستی خویندنی بالا و توژیینهوهی زانستی له ههریمی کوردستان

دکتۆر ئازاد عوسمان *

پۆیست ناکات ناویان بهیئدریت - شیوهی سه‌ره‌رشتیکردنه‌که زۆر نارێک بوو و شیوازی هه‌لسه‌نگاندنه‌که‌ش زۆر کۆن (له‌پاستی دا ئی سالانی هه‌فتاکان) بوو، واته‌ زۆر ناگونجاو و وشک و توند بوو. هه‌ردووچار لیژنه‌ پیکهاتبوو له‌ سێ مامۆستا به‌ سه‌ره‌رکایه‌تی پرۆفیسۆرێک، جگه‌ له‌ مامۆستای سه‌ره‌رشتیاری کاری ماجستیره‌که‌. جاری یه‌که‌م سه‌رۆکی لیژنه‌که‌ و ئه‌ندامیکی لیژنه‌که‌، که‌ هه‌ردووکیان پرۆفیسۆر بوون، هه‌ریه‌که‌ی نزیکه‌ی سێچاره‌ک سعات ده‌ستیکرد به‌ ده‌ستنیشانکردنی گشت که‌موکورتیه‌کان، هه‌ر له‌یه‌که‌م لاپه‌ره‌ی نامه‌که‌ تا دووا لاپه‌ره‌ (له‌ به‌رگ تا به‌رگ)، و به‌ شیوه‌یه‌کی زۆر په‌ق و شیوازی شکاندنه‌وه‌ی قوتابی! ئه‌وه‌ی جیگه‌ی سه‌رسورمان بوو به‌شی هه‌ره‌زۆری که‌موکورتیه‌کان هه‌له‌ی ته‌کنیکی و زمانه‌وانی بوون! له‌ پاستی دا ده‌بوایه‌ ئه‌م هه‌لانه‌ له‌لایه‌ن مامۆستای سه‌ره‌رشتیاری و مامۆستای زمانه‌وانه‌وه‌ چاره‌سه‌رکرا‌بووان - پێش واده‌ی هه‌لسه‌نگاندن، چونکه‌ ئه‌مه‌ ئه‌رکی سه‌ره‌کی وانه‌. لیژنه‌ دا ناشاره‌زایی یان که‌مه‌رخه‌می مامۆستای سه‌ره‌رشتیاری و مامۆستای «پسپۆری» زمان به‌ ئاشکرا دیاریبوو، که‌چی لیژنه‌ی هه‌لسه‌نگاندن ئه‌م که‌موکورتیه‌ی وانیشی خسته‌ ئه‌ستۆی قوتابی ئاماده‌کاری ماجستیری به‌سته‌زمان! به‌لام ئه‌ندامی سێیه‌می لیژنه‌که‌ کاره‌که‌ی - واته‌ ئه‌رکه‌که‌ی - خۆی وه‌ک پۆیست به‌ دروستی و به‌ شیوه‌ و شیوازی زانکۆ پێشکه‌وتوووه‌کان ئه‌نجامدا: نزیکه‌ی یازده‌ خوله‌ک چه‌ند پرسیارێکی له‌ باره‌ی ئه‌و به‌شیه‌ی کاره‌که‌، واته‌ بابته‌ی نامه‌ی ماجستیره‌که‌، که‌پێوه‌ندی به‌ پسپۆری ویه‌وه‌ هه‌بوو و به‌شیوازیکی شیوا ئاراسته‌ی قوتابیه‌که‌ کرد.

به‌لام له‌ هه‌لسه‌نگاندنی دوهم دا: هه‌ر سێ ئه‌ندامی لیژنه‌ی هه‌لسه‌نگاندنه‌که‌ به‌شیوه‌ی کلاسیکی و شیوازی نه‌گونجاو کاره‌که‌یان ئه‌نجامدا! ئه‌مه‌ش نیشانه‌ی پابه‌ندبوونی سه‌رۆک و زۆریه‌ی ئه‌ندامی لیژنه‌ی هه‌لسه‌نگاندنی بابته‌ی ماجستیره‌ به‌ کۆنی و نارێکی شیوه‌ و ناکۆکی شیوازی هه‌لسه‌نگاندنه‌وه‌. ئه‌م شیوه‌ و شیوازی هه‌لسه‌نگاندنه‌ش نه‌ک ته‌نیا هه‌له‌ی گه‌وره‌ن، به‌لکو ناره‌وان، و دروست نییه‌ چیدیکه‌ به‌رده‌وامین.

به‌پێچه‌وانه‌شه‌وه‌: له‌ تاوتۆیکردنی نامه‌ی دکتۆرایه‌ک، هه‌رچه‌نده‌ قوتابیه‌که‌ کۆمه‌لیک هه‌له‌ی بابته‌ی هه‌بوو، که‌چی به‌ نمره‌ی «زۆرباش» بپوانامه‌ی پێه‌خه‌شرا! ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌ له‌ زانکۆیه‌کی ناسراوی ئه‌وروپا بوایه‌، نامه‌که‌ په‌سه‌ند نه‌ده‌کرا و ده‌بوایه‌

بۆ ئه‌وه‌ی پرۆسه‌ی خویندن (فیرکردن و فیربوون) و توژیینه‌وه‌ی زانستی - وه‌رگێرانی سه‌رچاوه‌ی زانستی - له‌ زانکۆکانی کوردستانی ئازاد گه‌شه‌بکات و بگاته‌ ئاستی زانکۆ پێشکه‌وتوووه‌کانی جیهان، پۆیسته‌ که‌موکورتیه‌کان و ته‌گه‌ره‌کانی سه‌ر پێگه‌ی خویندنی بالا له‌ گشت زانکۆکانی کوردستان، له‌هه‌ر سێ قۆناخ - به‌که‌لۆریۆس و ماجستیر و دکتۆرا - به‌ وردی و راشکاوی ده‌ستنیشانکێرن، و به‌پێی پلانیکه‌ی پوون و به‌ شیوه‌یه‌کی دروست چاره‌سه‌ریکێرن.

چه‌ند که‌موکورتیه‌ک و ته‌گه‌ره‌یه‌ک:

- کۆنی پرۆگرامی خویندن و کۆنی شیوازی تاکیکردنه‌وه‌ و ناته‌واوی ئامرازی خویندن له‌ قۆناخه‌کانی سه‌ره‌تایی و ناوه‌ندی و ئاماده‌یی، که‌بوونه‌ته‌ هۆی بنه‌رته‌ی نزمی ئاستی زۆر له‌ قوتابیانی (خویندکارانی) زانکۆ هه‌ر له‌ سه‌ره‌تای خویندنیان له‌ زانکۆ.

- نه‌بوون یان که‌می سه‌رچاوه‌ی زانستی و کتیبخانه‌ی رێکوپێک و هۆلی خویندنه‌وه‌ی ئارامی پۆیست بۆ خویندنی بالا و توژیینه‌وه‌ی زانستی.

- ناگونجاوی یان ناته‌واوی زۆر له‌ بینای کۆلیجه‌کان و هۆله‌کانی خویندن و شیوه‌ و ئامرازی فیرکردن له‌ گشت قۆناخه‌کانی خویندنی بالا - به‌به‌راوردکردن له‌گه‌ل جیگه‌ و شیوه‌ی زانکۆ پێشکه‌وتوووه‌کان. ئه‌م ناگونجاوییه‌ و ناته‌واوییه‌ بوونه‌ته‌ هۆی بنه‌رته‌ی گه‌شه‌نه‌سه‌ندنی ئاستی زۆر له‌ قوتابیانی (خویندکارانی) زانکۆکانی کوردستان و نزمی ئاستی ئه‌دای کاری زۆر له‌ ده‌رچواوان له‌و زانکۆیانه‌.

- نزمی ئاستی هه‌ندیک له‌ قوتابیانی (خویندکاران)، که‌ به‌هیچ شیوه‌یه‌ک گونجاو نین بۆ خویندن له‌ زانکۆ، واته‌ توانای خویندنی بالاییان نییه‌، په‌نگه‌ چه‌ند که‌سانیکیان ده‌رچووی شه‌شی ئاماده‌یی نه‌بن، واته‌ بپوانامه‌کانیان دروست نه‌بن.

- که‌می شاره‌زایی هه‌ندیک له‌ مامۆستایانی زانکۆ له‌باره‌ی پرۆگرام و شیوه‌ی مۆدیرنی خویندنی بالا، به‌تایبه‌تی ئه‌و مامۆستایانه‌ی ده‌رفه‌تی ئاشنابوونیان به‌ پرۆگرام و شیوه‌ی نوێ بۆ نه‌رئه‌خساوه‌.

هه‌روه‌ها ئاگالینه‌بوون له‌ شیوازی نوێی سه‌ره‌رشتیکردن و هه‌لسه‌نگاندنی نامه‌ی ماجستیر و دکتۆرا؛ بۆنموونه‌: له‌ هه‌لسه‌نگاندنی دوو بابته‌ی ماجستیر له‌ زانکۆی سه‌لاحه‌ددین - که‌

پهروهه و بهرهلایی بریاردان و رهفتارکردن .
 - بهسیاسه تکرینی ئیداره ی خویندن و بهزاندنی که سایه تی
 مهعنه وی سه ره خوی زانکو له دهستنی شانکردنی بهرپرسه
 ئیدارییه کان: سه روک زانکو و راگر و سه روک به شه کان و
 بهرپوه بهری قوتابخانه کان / خویندنگه کان . به هوی مه رجی
 حزیبوونی بهرپوه بهری (قوتابخانه / خویندنگه) و راگر و
 سه روک به شه کانی کولچ و په یمانگه کان (به شیوه یه کی
 گشتی)، ئەمه ش پیوه ریکی نازانستی و نادرسته . هه ندیکیان
 پیشانی ش بهرپوه به ربوون واته له پابردوو هاوکاری رژیمی به عس
 بوون و ئیستا هه ر بۆ پاراستنی پله و پایه یان هاتوونه ته نیو
 حزه کوردستانیه کان، ئەمه ش خه لاتکردنی که سانی پابردوو
 رهش و هه لپه رسته، و مایه ی نیگه رانی خه لکی (به تاییه تی
 ماموستایان و کارمندان) پاک و دل سوژه .

- دهستتیه وردانی هه ندیک بهرپرسی پایه بهرزی ئیداری یان
 سیاسی له کاروباری زانکو، به تاییه تی بۆ وهرگرتنی (قوتابیان/
 خوینکاران) له هه ندیک کولچ، و ریگرتن له سزادانی هه ندیک
 (قوتابی / خوینکار) له ئاکامی ئاماده نه بوون له پۆل (وانه) یان
 له تاقیکردنه وی مانگانه یان وهرزی، و بۆ ریگه دان پییان به
 به شداریکردن له تاقیکردنه وی کۆتایی له چوارچیه وی نایاسایی
 و ناپه سندی نمره ی ١٠٠٪!

- مه رکه زیه تی بریاردانی په زامه ندی له سه ر گشت مه سه له یه ک
 له وهزاره تی خویندنی بالا، به تاییه تی هه ندیک بریاری زانستی
 یان ئیداری پیوه ست بهرپکخستنی به شه کانی کولچه کان . له م
 باره یه وه حسییکی دروست بۆ سنووری ده سه لاتی راگر، و
 بگره بۆ ده سه لاتی سه روکایه تی زانکو و بۆ سه ره خوی و
 نامه رکه زی زانکو نه کراوه، و ده بیته هوی ئالوژی و دواکه وتنی
 جیه جیکردنی زور کاروباری، که پیویسته خیرا ئە نه جامبدرین،
 و ده بیته هوی په کخستنی ریفورمی زانستی و ئیداری له
 زانکوکان .

- ناکاری به شی توژی نه وه ی زانستی سه ر به وهزاره تی
 خویندنی بالا و توژی نه وه ی زانستی، و بوونی ئە و به شه ی
 وهزاره ت ته نیا به ناو!

• چه ند پیشنیاریک بۆ چاره سه ره کردنی که موکورتیه کان و
 ته گه ره کان:

- ئاماده کردنی پلانی مۆدیرکردنی پرۆگرام و شیوه ی
 تاقیکردنه وه و شیوازی فیزکردن له هه ر سئ قوناخه کانی
 خویندنی پیش زانکو و هه ر سئ قوناخی خویندنی بالا، و
 چه سپاندنی نه خشه یه کی زهمه نی گونجاو بۆ جیه جیکردنی .

قوتابییه که هه له کانی چاکبکاته وه و پاش ٦٣ مانگ بگه ریته وه
 بۆ بهرگریکردن .

- هه ندیک ماموستای (گوایه) له دره وه ی ولات یان دره وه ی
 هه ریم ماجستیر یان دکتورایان به ده سه ته ئناوه، به لام وردبیئیه کی
 دروست له لایه ن جیه گی بهرپرسی وهزاره تی خویندنی بالا
 (لژی نه ی یه کسانیکردن) بۆ سه لماندنی راستی بره وانامه کان یان
 وهکو پیویست نه کراوه، یان هه ر بره وانامه یان نه پیشکەش
 به لژی نه ی وردبینی وهزاره ت کردوه نه پیشانی سه روکایه تی
 به ش یان راگری کولچه کان یان داوه (به بیانوی ناپه سه ند)
 هه رچه نده مانگ و سال به سه ر دامه زراندن یان تیپه ریوه، بۆیه
 گومان له دروستی بره وانامه ی هه ندیکیان، و بوونی بره وانامه ی
 هه ندیکی دیکه یان ده کریت . ئە م مه سه له یه ماموستای بیانیش
 ده گریته وه .

- پایه خه دان به دیسپلنی ئاماده بوون (ده وامکردن) له
 زانکو، هه ندیک قوتابی زورکه م ئاماده ی وانه کان ده بن،
 یان هه ر ده وامناکه ن، و هه ندیکیان ئاماده ی تاقیکردنه وه ی
 (وهرزی) ش نابن، که چی هه یچ لئیرسینه وه یه کیان له سه ر ئە م
 سه ریچییه ناله باره له گه ل نا کریت، بگره هه ر هه یچ ئاگادارییه ک
 یان هوشیاریه کیشیان ئاراسته نا کریت، وهک ئە وه ی ئە م
 رهفتارکردنه له گه ل چه ند قوتابییه کی که مه رکه م ئاسایی بیته!
 به لام ئاشکرایه که دیسپلن و نيزام مه رجی بهرپرسی خویندنه
 به گشتی و خویندنی بالا یه به تاییه تی، ئە گه ر نا بهرهلایی و
 لینه پرسینه وه (له بهر خاتری خاتران) ده بنه ریازی شیوان و
 تیکدان و ئاست دابه زین .

- بوونی دیارده ی ناره وا و ناپه سندی وهرگرتنی تاییه ت «قبول
 خا» له هه ندیک کولچی زانکوکان، که نمره ی بهرزه مه رجی
 وهرگرتنی قوتابییه لئیان . ئە م دیارده یه (به هه ر بیانوهک بیته)
 کرده وه یه کی ناره وا و جیاوازیکردنیکی ناپه سه نده (پاشماوه ی
 شیوازیکی چه وت و ناله باری رژیمی به عسه) و ئاکامی سلبی
 و ئاشکرای لیده که وپته وه، و بیگومان ده بیته هوی دابه زینی
 ئاستی خویندن و نیگه رانی قوتابیان و ماموستایان به تاییه تی
 و خه لکی به گشتی و زپاندنی ناوبانگی زانکوکانی کوردستان و
 ده رچوانیان .

- پابه ند نه بوون (هه ندیک جار) به مه رجی بهرپه تی وهرگرتن
 له خویندنی بالا (ماجستیر و دکتورا)، که بریتیه له : نمره ی
 ئاکامی بره وانامه ی به که لوریوس، و پله ی ده رچوون که ده بیته
 به لای که م پله ی (باش) بیته!

- ناریکی دیارکردنی واده و شیوازی گه شت و ئاهه نگی ده رچوون
 و وینه گرتنی ده رچووان، ئە مه ش پابه ندنه بوونه به دیسپلن و
 نيزام، و ده بیته هوی ئالوژی و ناریکی پرۆسه ی خویندن و

به تايبه تي دههينن بۆ وهرگرتن له زانكۆكان، بۆ پيگه گرتن له ساخته كاري و ناپه وايي .

- جيبه جيكردني ديسپلن له باره ي ئاماده نه بووني (دهوامنه كردني) هه نديك له قوتابيان زانكۆ، يان هاتنيان بۆ تاقيركردنه وي كوتايي، بئي ئه نجامداني تاقيركردنه وي وهرزي!، چونكه پشتگوختستني ديسپلن يان موخاسه به نه كردني چهند قوتابيه كي ناپابه ند به دهوام كردن ده بيه ته هوي به رهللايي و ناپه زايي قوتابيه پابه نده كان، و بيگومان زۆر ئه نجامي سلب ي ليده كه ويته وه . ده بيه ته له مه وپاش تو مارگه و به رپوه به رايه تي زانكۆكان تواناي ته ووي موخاسه به كردني هه موو قوتابيه كانيان هه بيه ته، بي جياوازيي كردن له نيوانيان دا .

- پابه نده بوون له وهرگرتني قوتابيان بۆ خويندن ماستير و دكتورا له گشت زانكۆكاني هه ري مي كوردستان و له په وانه كردنيان بۆ خويندن له دهره وي ولات، به پيوه ري دروست: نمره ي دهرچوون و ئه نجامي چاوپيگه وتن، بي جياوازيي كردن له بواري ئينتيماي حزبي و دور له مه حسوبيه تي خزمايه تي و مه نسوبيه تي دۆستايه تي .

- دهرفته ره خساندن له پيش مامۆستاي شاره زا له هه ر سن قۆناخي خويندن بالآ له گشت زانكۆكاني هه ري مي كوردستان، بۆ ئه نجامداني پرۆسه ي فيركردن و داناني به رنامه ي وانه كان له بهر رۆشنايي پرۆگرامي پيشكه وتوو و به شيوازي مۆديرن به هه ماهه نكي له گه ل سه رۆك به ش و پاگره كان .

- پيشخستني ئاستي مامۆستا و كادري ئيداره ي گشت قوتابخانه و په يمانگه و زانكۆكاني هه ري مي كوردستان: به كردنه وي دهره ي راهيتان و مه شق كردن (له ناوه وه و دهره وي ولات) له سه ر شيوه ي مۆديرن فيركردن و تاقيركردنه وه و شيوازي سه ره ره شتير كردن و هه لسه نگاندي تويزينه وه ي زانستي و كارنامه ي ماستير و دكتورا - له قۆناخه كاني خويندن بالآ .

- پاراستني شه خسيه تي سه ره به خۆي مه لبه نده كاني خويندن (قوتابخانه و زانكۆ). بۆ ده ستنيشان كردن و هه لباژاردني به رپوه بهر و پاگر و سه رۆك به شه كان . مه رج نيه به رپوه بهر و پاگر و سه رۆك به شه كان حزبي بن، به لكو مه رجه به توانا و ده ستپاك و پايردوو پاك بن .

- قه ده خه كردني هه مو شيوه يه كي به سياسي ته كردني خويندن - پيش زانكۆ و له زانكۆ، و ره خساندن دهرفته ي به ده رخستني ئيجابي چۆنيه تي (نه وعيي) و دا بين كردني نازادي ئينتيماي حزبي و سه ره به خۆبووني حزبي، و ئه ندامه تي ريكخراوه كاني (قوتابيان/خوينكاران). هه روه ها هه لباژاردني ليزنه كاني كاروباري (قوتابيان/خويندكاران) له (قوتابخانه/خويندنگه كان) و زانكۆكان به شيوه ي ولاتاني ديموكرات (واته

هه رچه نده ئيستا شيوه ي خويندن له سه ره تايي پيشخراوه و كه وتن نه ماوه، به لام و اچا كه وه ك شيوه ي ئه لماني بيت نه ك سویدی. له شيوه ي ئه لماني قوتابيه كي سه ره نه كه وتوو له خويندن سهره تايي به راويزكاراي له گه ل باوك و داكي ده تواني ت له پۆله كه ي لئي سه ره نه كه وتوو به مي نيه ته وه، واته بكه وي ت بۆ پيشخستني ئاستي. هه روه ها له ناوه ندي و ئاماده بيش، ئه گه ر قوتاي به هاوسه نكي ش دهرنه چوو (هاوسه نكي له گه ل وانه ي ديكه: بۆنموونه ئه گه ر له ماتماتي ك و جيؤگرافيا كه وتبوو و له ئه لماني و ئينگليزي زۆر باش بوو به هاوسه نكي دهره چي ت، به لام ئه گه ر به هاوسه نكي شه وه له دوو وانه كه وت)، قوتابيه كه ئه و ساله ده كه وي ت و له پۆلي خۆي ده مي نيه ته وه . و اچا كه شيوازي تاقيركردنه وه ش وه ك شيوازي ئه وروپاي لي بي ت: واته ره چاوكردني ئه ركي ماله وه ي رۆژانه و تيس ت و كاري گروه ي به رده وامي حه فتانه، و تاقيركردنه وه ش مانگانه و وهرزي بي ت، تاقيركردنه وي كوتاي سه ري سالي ش نه مي نيه ت (جگه له به كه لۆرياي شه شي ئاماده يي)، چونكه شيوازي تاقيركردنه وي كوتايي سال - هه مو بابته يان كتيب له به رگه وه بۆ به رگ - باوي نه ماوه، له به رئه وه ي بار يكي گران و بي سووده . هه روه ها شيوازي به كه لۆرياي پۆلي سيه مي ناوه نديش پيوي ست نيه، و ماندوو كردني كي بي سوودي قوتابيه، و ته گه ره يه كي گه و ره يه له پيش خويندن له قۆناخي ئاماده يي دا، به تايبه تي له پيش ئه و قوتابيه انه ي له ئه وروپا له گه ل باوك و داكي ئاواره يان ده گه ري نه وه كوردستان، چونكه له ئه وروپا ئه م شيوه يه ي تاقيركردنه وه له پۆلي تويم دا نيه .

- داناني سنووري نمره ي وهرگرتن له زانكۆ (به لاي كه م ٧٠٪)، له گه ل پيره وكردني شيوازي چاوپيگه وتن (interview) ش بۆ وهرگرتن له كۆليجه كان. هه روه ها قه ده خه كردني ده ستيوه رداني هه مو بهرپرسي كي حكومي يان سياسي له كاروباري زانستي زانكۆ به هيچ شيوه يه ك .

- نه هيشتني ديارده ي ناپه واي: وهرگرتني تايبه ت «قبول خا» له زانكۆكان، به هه ر بيانويك بيت، چونكه ئه م كرده ويه دزي پرينسيپه كاني ماف و داده واته كاري كي ناپه وا و زهره مره نده، و له به رئه وه ي له سه ر حسي بي ئاستي خويندن بالآ و مافي قوتابيان ديكه و ناوبانگي زانكۆكاني كوردستان و ئاست و ئه داي دهرچوواني ئه و زانكۆبانه يه . هه روه ها ئه م ديارده يه ناله باره پاشماوه ي كرده وه ناپه واكاني رژيمي به عسي تو تاليتيره، له هيچ ولاتي كي پيشكه وتوو نيه، و نابيه چيديكه له كوردستان كاري پيكره ي ت .

- جه خت كردن له سه ر وردبين كردني بپوانامه ي ئه و قوتابيه انه ي شه هاده له دهره وه ي هه ري مي كوردستان به گشتي و له ئيران

دوره‌وی ولات یان هریم، که تا ئیستا له زانکۆکان دامه‌زوان و له‌مه‌ودوا داده‌مه‌زین. پئویسته هه‌مویان له سالی داها‌توو پیش هه‌مو شتی‌ک بروانامه و نامی ماجستیر یان دکتورایان و ژماره‌ی ته‌له‌فون و ئیمی‌لی ئه‌و زانکۆیانه‌ی لئی (یان گویه لئی) ده‌رچوون پیشک‌ه‌ش به‌ لیژنه‌ی وردینی (یه‌کسانی) کردنی وه‌زاره‌ت و به‌ ئیداره‌ی کۆلیجه‌کان بکه‌ن، ئه‌گه‌رنا پئویسته هه‌نگای یاسایی گونجاو له‌مباریه‌وه ئه‌نجام‌بدری‌ت. چونکه که‌س نیه‌ ده‌رچووی زانکۆیه‌کی راست و دیار بی‌ت له‌ هه‌مو جیهان، بروانامه‌که‌ی له‌گه‌ڵ خۆی نه‌بی‌ت، یان به‌دواداچوونه‌وه له‌ باره‌ی بروانامه‌که‌ی له‌ ریگه‌ی پئوه‌ندی پۆست و ئیمی‌له‌وه نه‌کریت، و چونکه ده‌رچووانی زانکۆ دانپینراوه‌کان له‌ هه‌مو جیهان ناویان له‌ تۆمارگه‌ی زانکۆکان دا هه‌یه. و له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌ هه‌ندیک ولاتی ئه‌وروپای پۆشه‌لآت و ئه‌وروپای پۆژئاواش کۆلیجی نادرست (وه‌می یان بازرگانی) یان ده‌زگه‌ی ساخته‌کاریی بروانامه‌ هه‌ن و بروانامه‌ی ساخته‌ به‌ پاره‌یه‌کی دیاریکراو (چه‌ند هه‌زار دۆلاریک) ده‌فرۆشن به‌ هه‌ر که‌سیک. به‌ دوواداچوونه‌وه و یه‌کلاکردنه‌وه‌ی راستی له‌م باره‌یه‌وه له‌ لایه‌ن لیژنه‌یه‌کی وه‌زاری کارای وردینی (که‌ ده‌رچووانی ولاتانی ئینگلیزیمان و ئه‌لمانیزمان و فه‌ره‌نسیزمان و روسیزمان و عه‌ره‌بیزمانیان تیدا بی‌ت) ئه‌رکیکی گرنگ و کاریکی پئویسته. - کارکردنی به‌شی (تویژینه‌وه‌ی زانستی) سه‌ر به‌ وه‌زاره‌تی خویندنای بال‌ا و تویژینه‌وه‌ی زانستی، بۆ ئه‌نجامدانی تویژینه‌وه‌ی پئویست له‌پیناوی پیشک‌ه‌وتن له‌ گشت بواره‌کان، و له‌ پیناوی وه‌رگێرانی سه‌رچاوه‌ی زانستی پئویست بۆ خویندنای بال‌ا له‌ زمانه‌ بیانیه‌کان له‌ لایه‌ن مامۆستایانی پسپۆر و شاره‌زای زمانی بیانی، چونکه سه‌رچاوه‌ی زانستی پئویست بۆ خویندنای بال‌ا به‌ کوردی زۆر که‌م هه‌ن یان هه‌ر نین. بۆیه‌ به‌چاکی ده‌زانم و پیشنیارده‌که‌م: که‌ وه‌رگێرانی (٢) کتیب (سه‌رچاوه‌ی زانستی) له‌ هه‌ر زمانیکی بیانی بۆ زمانی کوردی، وه‌ک ئه‌نجامدانی (٣) تویژینه‌وه‌ی زانستی پئویست بۆ به‌رزه‌کردنه‌وه‌ی پایه‌ی زانستی و پله‌ی فه‌رمانبه‌ری مامۆستایانی زانکۆ پراچاوبکریت، به‌تایبه‌تی له‌ قوناخی ئیستا دا.

* مامۆستا له‌ کۆلیجی یاسا و پامیاری - زانکۆی سه‌لاحه‌ددین

تیکه‌لاو له‌ ئه‌ندامی ریکخواه‌ه‌کان و سه‌ربه‌خۆکان به‌ هه‌لبژاردن له‌ سه‌ر بنه‌رته‌ی لیوه‌شاوه‌یی).

- قه‌ده‌خه‌کردنی هه‌مو شیوه‌یه‌کی ده‌ستپوه‌ردان له‌ کاروباری زانکۆ به‌ تایبه‌تی له‌ لایه‌ن هه‌ندیک به‌رپرسی حکومی یان سیاسی، له‌ باره‌ی مه‌رجه‌کانی وه‌رگرتن و دیسپلنی ئاماده‌بوون و تاقیکردنه‌وه.

- کۆتاییه‌پێنان به‌ دۆخی ناله‌باری به‌کاره‌ینانی دوو وشه‌ بۆ ناوی «ته‌له‌به‌»: (قوتابی و خویندکار) و دوو وشه‌ بۆ ناوی «مدرسه‌»: (قوتابخانه‌ و خویندنگه‌)، که‌ بووه‌ته‌ مایه‌ی پارچه‌کردن و ناله‌بارکردنی زمان و ناکۆکی و سه‌رئیشه‌یه‌کی زۆر بۆ به‌رپوه‌رایه‌تییه‌کان و ئیحراجی رۆژانه‌ی مامۆستایان. چاککردنه‌وه‌ی ئه‌م نارێکییه‌ و نه‌هیشتنی کاردانه‌وه‌ سلبيیه‌کانی پئویستی به‌ برپاریکی راسته‌وخۆ و تایبه‌تی سه‌رکردایه‌تی سیاسی کوردی هه‌یه، چونکه تا ئیستا ئه‌کادیمیایه‌کی زانستی زمان بۆ ئه‌نجامدانی ئه‌م ئه‌رکه‌ و کۆششکردن له‌ پیناوی به‌دیته‌نانی زمانی نووسینی ستانداردی کوردی له‌ (کوردستانی ئازاد) دا نییه، هه‌رچه‌نده‌ پاراستن و گه‌شه‌پیکردنی زمان ئه‌رکیکی نه‌ته‌وه‌یی و نیشتمانی پیرۆزه‌. هه‌روه‌ها زمانی ستانداردی هاوبه‌ش به‌ردی بناخه‌ی چه‌سپاندن و پیشخستن خویندنه‌ به‌ زمانی کوردی (به‌تایبه‌تی خویندنای بال‌ا)، و مه‌رجی سه‌ره‌کی هۆشیاریی نه‌ته‌وه‌یی پته‌و و یه‌کگرته‌ی نه‌ته‌وه‌یی ستراتییجی و کیانی سه‌ربه‌خۆی دوا‌رۆزه‌.

- ریکخستن واده‌ی گه‌شت و ئاهه‌نگی ده‌رچوون و وینه‌وه‌رگرتنی ده‌رچووان. بیگومان (قوتابیان / خویندکاران) مافی گه‌شتی هاوبه‌شی سالانه‌یان هه‌یه، به‌لام نابیت گه‌شتوگوزاری رابواردن به‌ ناوی گه‌شتی زانستییه‌وه‌ بکرین. هه‌روه‌ها نابیت گه‌شته‌کان له‌ واده‌ی نه‌گونجاو له‌ لایه‌ن (قوتابیان / خویندکاران) به‌سه‌پیندین، به‌لکو ده‌بی‌ت کاته‌کان له‌ لایه‌ن به‌شه‌کان و به‌ هاوکاری نوینه‌رانی (قوتابیان / خویندکاران) و به‌ پراچا‌وکردنی کاتی گونجاو و به‌شیوه‌یه‌کی رپالیست (واقیعانه‌)، هه‌ر له‌سه‌ری ساله‌وه‌ دیاربکرین. هه‌روه‌ها نابیت ئاهه‌نگ و وینه‌گرتنی ده‌رچووان پیش ده‌رچوون ئه‌نجام‌بدری‌ن، له‌به‌رئه‌وه‌ی ده‌بنه‌ هۆی په‌کخستن پڕۆسه‌ی خویندن، و دوو کرداری نالۆگیکی (نامه‌نتیقی)ن، چونکه جاری دیارنییه‌ چه‌ند که‌س ده‌رده‌چن و چه‌ند که‌س ده‌رنانچن، و په‌سه‌ند نییه‌ ده‌رچووان و ده‌رنه‌چووان پیکه‌وه‌ وینه‌ی ده‌رچوون بگرن و پیکه‌وه‌ به‌ بۆنه‌ی ده‌رچوونی هه‌موانه‌وه‌ ئاهه‌نگ بگین!

- کاراترکردنی لیژنه‌ی وردینیکردنی (لیژنه‌ی یه‌کسانیکردنی) بروانامه‌کانی بال‌ا له‌ وه‌زاره‌تی خویندنای بال‌ا، له‌ پیناوی وردینیکردنی دروستی بروانامه‌ی گشت مامۆستایه‌کی ده‌رچووی